

Gietijzeren vuurbaken

C. J. Vooyo was de laatste vuurtorenwachter van Scheveningen. Als we de vele trappen van het vuurbaken beklimmen - Vooyo was langzamer dan vroeger - bekenkt hij nog wel eens een terug te verlangen naar zijn dienst op de toren.

Sinds de kustverlichting in 1977 volledig geautomatiseerd is, is Vooyo werkzaam als als hoofd van de huishoudelijk dienst in het gebouw van de Rijkskustverlichting. Heel ander soort werk dus. „Ik moest opeens met mensen werken, ambtenaren. Op de toren zat je zes uur achter elkaar helemaal alleen met de zee. Vuurtorenwachter is een heel eenzaam beroep. Je moet daar wel tegen kunnen. Ik heb wel collega's gehad die er na een paar maanden mee ophielden. Die kwamen van zee, en gingen hierboven in zichzelf praten”.

Hij wijst naar de kleine huisjes beneden. „Kijk die mensen die daar wonen, die ken ik allemaal. Jarenlang heb ik ze hun huizen in en uit zien gaan, hun kinderen zien opgroeien. Ik heb zelfs een keer in een nacht een kind geboren zien worden. Ik heb een band met die mensen; alleen zij natuurlijk niet met mij”.

Helemaal bovenin laat Vooyo het draaiende lenzenstelsel zien met de lampen. Op zich zijn de lampen niet zo sterk, slechts 2000 watt, maar versterkt door de lenzen is het tweemaal in de tien seconden knipogende licht ver in de omtrek te zien. Het koper van het gevaarte ziet nu dof. Vroeger poetsten de wachters het elke dag blinkend.

Vooyo, een geboren en getogen Scheveninger, ging al vroeg naar zee. Maar zee-mansleven en huwelijksleven gingen niet goed samen en daarom zocht hij in 1959 een beroep aan wal en werd vuurtorenwachter. Veel vuurtorenwachters waren overigens ooit zeelieden. „Voor dit beroep moet je namelijk wel de zee kennen, haar begrijpen”.

Houtvuren

Al in de dertiende eeuw bestond er zoiets als verlichting van de Hollandse kust om zeelieden bij hun koers te begeleiden. In die vroege tijd waren dat meestal houtvuren. Vanaf ongeveer 1600 kwamen de kolenvuren, die constanter waren en ook meer licht gaven. In de 17e eeuw nam de scheepvaart enorm toe en werd in Holland het 'College van Pilotage' opgericht om naast de beloodsing ook de kustverlichting centraler te regelen. Tot die tijd regelden de plaatsen ieder afzonderlijk wel of geen lichtbaken. Het College voerde ook het zogenaamde 'vuurgeld' in, een bijdrage van de kustvaarders voor het loodsende licht. De Scheveningers betaalden dit in de vorm van brandstof voor het vuur.

De voorloper van de vuurtoren was de 'vuurboet', een lage toren met een plat dak, waarop het vuur werd gestookt. De Scheveningse vuurboet is tot ver in de 19e eeuw in gebruik gebleven. Een straat als de 'Kolenwagenslag' herinnert nog aan dit oude gevaarte.

De oudste - hoge - stenen vuurtoren in Nederland is Brandaris op Terschelling, uit 1593/1594. Er werden in die tijd ook wel oude kerktorens als vuurtoren gebruikt, bij voorbeeld op Goeree en in West-Kapelle.

De verbetering van de verlichtingstechniek staat op naam van de Fransen. Een zekere Lavoisier vond in 1765 parabolische reflectoren - gebogen spiegels - uit. Zijn landgenoot Argand ontwierp in 1782 een zeer ingenieuze olielamp. De belangrijkste in deze rij was Fresnel, die in 1823 een lenzenstelsel construeerde, waardoor het licht enorm versterkt kon worden. Het Fresnel-systeem is overigens, nu met moderne lichtbronnen, nog steeds in gebruik. Verdere vervolmaking vond plaats door het geheel draaiende te maken. Iedere toren kon nu een eigen en herkenbaar lichtsignaal geven.

Gietijzer

De kustverlichting bleef een zorg van de overheid. Een Koninklijk Besluit in 1823 drong aan op een groot-scheepse verbetering. In Engeland kampte men met dezelfde problemen. De Londense verzekeraar Lloyd vermeldde omstreeks 1800 elke dag wel een verlies van een Engels schip voor de kust. Ook daar besloot men iets aan de situatie te doen. Een welkome uitvinding was het toepassen van gietijzer als bouwmetaal. De eerste gietijzeren vuurtoren staat op naam van een zekere Alexander Gordon, en stamt uit 1840. Dit materiaal had vele voordelen. In eenderde van de bouwtijd van een stenen toren kon men een gietijzeren bouwen en het was bovendien veel goedkoper.

De eerste Nederlandse navolging was de vuurtoren van Renesse in 1856, gegoten door de Haagse ijzergieterij Enthoven. De nieuwe ijzeren torens waren bij uitstek geschikt voor de Nederlandse bodem. Omdat ze niet zo zwaar waren, was de fundatie minder belangrijk. Bovendien konden ze als dat nodig mocht zijn uit elkaar gehaald worden om ergens anders weer op te bouwen. De gietijzeren platen met aangegoten opstaande randen, de flenzen, waren namelijk met moerbouten aan elkaar geschroefd. Overigens was de constructie van zo'n toren toch wel een technisch hoogstandje. Geen enkele plaat had dezelfde afmetingen, dus voor elke plaat moest een afzonderlijke mal gemaakt worden. Vele in Nederland gegoten vuurtorens zijn trouwens naar Nederlands-Indië geëxporteerd.

Eentonig

In de tweede helft van de 19e werden maar liefst 12 gietijzeren vuurtorens langs de Nederlandse kust neergezet, waarvan er nog tien bestaan en 8 in bedrijf zijn. Verantwoordelijk voor deze torens was de ontwerper van het Loodswezen, de heer Q.

Harder. Hij moet een grote afkeer van eentonigheid gehad hebben, want al zijn torens zijn verschillend. Terwijl het eenvoudiger en goedkoper zou zijn geweest om met één model te werken, heeft hij allerlei vormen ontworpen. Sommigen zijn 8-zijdig of 12-zijdig, anderen zelfs 16-zijdig of gewoon rond.

De Scheveningse toren is 12-zijdig en van 1875. Bij het ontwerpen moet hij aan een gotische kerk gedacht hebben, gezien de spitsboogvormige toegangsdeur en de raampjes. Ook inwendig zijn er sierlijke gietijzeren decoraties.

Bij haar 100-jarig bestaan werd de toren op de monumentenlijst geplaatst. De laatste opknappbeurt gaf de toren weer haar oude oorspronkelijke rode vuurtorenkleur terug.

Weer beneden gekomen wijst Vooyo op lage huisjes rondom de toren, de woningen voor de vuurtorenwachtersgezinnen. Die stonden bij alle vuurtorens. Er was altijd één dubbel huisje bij, voor de hoofd-vuurtorenwachter. Zelf heeft hij daar nooit gewoond, hoewel hij nog juist voor de automatisering die rang bereikte.